

Τ Ο Β Η Μ Α Τ Ω Ν Φ Ο Ι Τ Η Τ Ω Ν

ΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ
ΚΑΙ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ ΤΟΥΣ
ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ*

Κοσμάς Αναγνωστόπουλος

1. Υποθέσεις εργασίας -
Στόχοι

Ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα που καλούνται σήμερα να αντιμετωπίσουν οι επιστήμες ανάλυσης και σχεδιασμού του χώρου είναι το θέμα της μετακίνησης πληθυσμών από τις αναπτυσσόμενες χώρες και τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης στα μεγάλα αστικά κέντρα της Δύσης. Η κρισιμότητα του προβλήματος έγκειται τόσο στις συνθήκες και στους όρους διαβίωσης που εξασφαλίζονται κάθε φορά για τις μεταναστευτικές ομάδες στους τόπους υποδοχής τους, όσο και στις ποικίλες επιδράσεις που έχει η απότομη εγκατάσταση κάθε νέας πληθυσμιακής ομάδας στην πόλη.

Στην περίπτωση της Πάτρας, το φαινόμενο της μαζικής εγκατάστασης μεταναστών παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς η συγκεκριμένη πόλη, μετά από δύο περίπου δεκαετίες δημογραφικής «νη-

νεμίας», και περνώντας σήμερα μια εκτεταμένη περίοδο οικονομικής και κοινωνικής κρίσης (αποβιομηχάνιση, τριτογενοποίηση, ανεργία κ.τ.λ.), αναταράσσεται από διαδοχικά κύματα αφίξεων οικονομικών μεταναστών και προσφύγων.

Η ομάδα των μεταναστών από την Αλβανία αξιολογήθηκε ως ιδιαίτερα κρίσιμη γιατί χαρακτηρίζεται αφενός από μια πρωτοφανή μαζικότητα (7.000-8.000^[1] άτομα) για τα τοπικά δεδομένα, αφετέρου γιατί διαθέτει την προοπτική της μόνιμης εγκατάστασης, τουλάχιστον όσον αφορά σε ένα μεγάλο τμήμα της, αυτό των Ελλήνων ομογενών της Νότιας Αλβανίας.

Συνεπώς, τα ερωτήματα που εμφανίζονται μετά από τις παραπάνω σύντομες διαπιστώσεις συνοψίζονται τόσο στους λόγους για τους οποίους μια πόλη σε συνθήκες ύφεσης προσελκύει και διατηρεί ένα σημαντικό αριθμό οικονομικών μεταναστών, όσο και στις επιπτώσεις της μετανάστευσης αυτής στην πόλη, στην τοπική κοινωνία και στους ίδιους τους μετανάστες.

* Η παρούσα δημοσίευση αποτελεί περίληψη διπλωματικής εργασίας που εκπονήθηκε κατά το έτος 2000 σε συνεργασία με το Εργαστήριο Αρχιτεκτονικής Τεχνολογίας και Σχεδιασμού του Χώρου του Τμήματος Πολιτικών Μηχανικών του Πανεπιστημίου Πατρών και επιβλέφθηκε από τη Λέκτορα Β.Δεσποινιάδου.

1. Σύμφωνα με εκτιμήσεις της Ένωσης Βορειοηπειρωτών Αχαΐας.

Η καταγραφή και η ανάλυση των συνθηκών και των περιοχών κατοικίας των μεταναστών καταλαμβάνει τη μεγαλύτερη έκταση της έρευνας, καθώς πρώτα απ' όλα μάς ενδιέφερε να προωθήσουμε έναν προβληματισμό όσον αφορά στον τρόπο με τον οποίο διαβιούν (ή επιβιώνουν), βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, κρίσιμα νεοαφιχθέντα τμήματα του πληθυσμού μιας πόλης, με αρκετά διαφορετικά πολιτισμικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά. Έτσι, προσπαθήσαμε να ανακαλύψουμε τη σχέση που συνδέει την ποιότητα της επιλεγόμενης κατοικίας με τις δυνατότητες και τις ιδιαιτερότητες της συγκεκριμένης μεταναστευτικής ομάδας. Παράλληλα, το ζητούμενο σχετικά με τις περιοχές συγκέντρωσης των μεταναστών ήταν να απαντήσουμε στο ερώτημα πώς ένας νέος πληθυσμός που εισάγεται σε μια πόλη ανακαλύπτει τη θέση του σ' αυτή όχι μόνο οικονομικά, πολιτισμικά ή κοινωνικά, αλλά και γεωγραφικά.

Εντούτοις η μελέτη του πρωτογενούς υλικού που αποκτήθηκε με στόχο την ευρύτερη καταγραφή των συνθηκών κατοικίας των μεταναστών μάς έδωσε και τη δυνατότητα να περάσουμε σε ένα δεύτερο επίπεδο ανάγνωσης του προβλήματος, επικεντρώνοντας πλέον στην πόλη και στις μεταλλαγές που το φαινόμενο επιφέρει σε αυτή. Έτσι, ενώ κύριος στόχος της εργασίας ήταν αρχικά η καταγραφή και η ανάλυση των συνθηκών κατοικίας της συγκεκριμένης ομάδας, έγινε προσπάθεια και για μια πρώτη διερεύνηση των επιπτώσεων του φαινομένου στην κοινωνική και οικονομική ζωή της Πάτρας, έτσι όπως αυτή διαγράφεται μέσα από τη σημερινή εικόνα των συνοικιών της και από τη χωρική (ανα)κατανομή του πληθυσμού και των λειτουργιών της.

2. Δομή - μεθοδολογία

Σχετικά με τη δομή και το περιεχόμενο της εργασίας, αναφέρουμε πως αυτή αποτελείται από δύο μέρη: το εισαγωγικό-θεωρητικό (Α' μέρος) και το ερευνητικό (Β' μέρος).

Στο Α' μέρος, με το οποίο δεν θα ασχοληθούμε στον παρόν κείμενο, γίνεται αρχικά μια σύντομη παρουσίαση των κύριων θεωριών που αναφέρονται στο φαινόμενο της μετανάστευσης. Συντίθεται ένα ιστορικό των μεταναστευτικών ρευμάτων του 20ού αιώνα, με άξονα το πώς αυτά επηρέασαν τα πράγματα στην Ελλάδα, και δίνονται οι σημεινές διαστάσεις της μετανάστευσης από και προς την Ελλάδα. Γίνεται επίσης μια σύντομη αναφορά στα πεπραγμένα του ΕΙΥΑΠΟΕ,^[2] το οποίο ήταν αρμόδιο για την προσωρινή στέγαση των πρώτων μεταναστών από την Αλβανία. Τέλος, περιγράφεται η μακροχρόνια σχέση της Πάτρας με το φαινόμενο της μετανάστευσης, ενώ δίνονται τα βασικά κοινωνικά, οικονομικά και πολεοδομικά χαρακτηριστικά της.

Το Β' μέρος, το οποίο περιλαμβάνει την ανάλυση των συνθηκών κατοικίας των μεταναστών, στηρίχθηκε ολοκληρωτικά στην πρωτογενή έρευνα που υποχρεωθήκαμε να εκπονήσουμε με τη χρήση ερωτηματολογίων, ελλείψει οποιουδήποτε στοιχείου τόσο για τους όρους και τις περιοχές διαμονής της ομάδας όσο και για τα δημογραφικά χαρακτηριστικά της. Η ανάλυση που έγινε είναι χωρισμένη σε ενότητες που αφορούν στα δημογραφικά και κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά της ομάδας, τα χαρα-

κτηριστικά της μεταναστευτικής κίνησης, τις δυνατότητες πρόσβασης στις κοινωνικές υποδομές, την περιοχή κατοικίας και, τέλος, τη μονάδα κατοικίας, αντιπαραβάλλοντας συνεχώς στοιχεία για το πλαίσιο ζωής και τις συνθήκες διαβίωσης και κατοικίας των μεταναστών στον τόπο προέλευσής τους.

Η εργασία ολοκληρώνεται με κάποια συμπεράσματα σχετικά με τις επιδράσεις του φαινομένου στην πόλη και στις κοινωνικές και οικονομικές δομές της.

Όσον αφορά στο υποκείμενο μελέτης, η έρευνα περιορίστηκε στους Έλληνες ομογενείς από την Αλβανία εξαιτίας του μεγάλου όγκου της συνολικής μεταναστευτικής κίνησης, της διαφορετικότητας των δύο ομάδων (αλλογενών/ομογενών) και των δυνατοτήτων πρόσβασης.

Το δείγμα μας αποτελείται από 60 νοικοκυριά (224 άτομα) σε σύνολο 700-800 νοικοκυριών που εκτιμάται ότι διαμένουν στην Πάτρα, συνιστώντας περίπου το 8% του συνόλου, ένα ποσοστό που θεωρήσαμε σχετικά ικανοποιητικό, αν λάβει κανείς υπόψη του την τεράστια δυσκολία εντοπισμού των νοικοκυριών αυτών. Τα νοικοκυριά δεν επιλέχθηκαν τυχαία αλλά βάσει κριτηρίων οικονομικών, κοινωνικών και χωρικών, τέτοιων που θα καθιστούσαν το δείγμα κατά το δυνατόν «αντιπροσωπευτικό». Εντούτοις, πρέπει να τονίσουμε πως η προσέγγιση είναι κατά βάση «ποιοτική», παρόλο που περιλαμβάνει και ποσοτικά δεδομένα.

3. Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά της ομάδας

Η συγκεκριμένη ομάδα δεν ξεχωρίζει αισθητά μέσα στην πατραϊκή

2. Εθνικό Ίδρυμα Υποδοχής και Αποκατάστασης Αποδήμιων και Παλιννοστούντων Ομογενών Ελλήνων.

κοινωνία, καθώς χαρακτηρίζεται από μια κανονική αναλογία αντρών/γυναικών, αποτελείται κυρίως από οικογένειες με 3-5 μέλη (85%), μιλά την ελληνική γλώσσα και διατηρεί οικεία για τους ντόπιους ήθη και έθιμα. Ταυτόχρονα, διαθέτει ένα επίπεδο εκπαίδευσης τέτοιο, που τη βοηθά να προσαρμοστεί γρήγορα στους κανόνες σύμφωνα με τους οποίους είναι οργανωμένη και λειτουργεί η τοπική κοινωνία.

Παρ' όλα αυτά, αποτελεί μια σχετικά νεανική πληθυσμιακή ομάδα με μεγάλο ποσοστό εργαζομένων μελών (63%) εκ των οποίων ένας στους τέσσερις δεν είχε εργαστεί ξανά στη ζωή του. Οι άντρες απασχολούνται κυρίως σε οικοδομικές εργασίες και στην παροχή υπηρεσιών, ενώ οι περισσότερες γυναίκες εργάζονται ως οικιακοί βοηθοί και ως μαγειρίσες ή σερβιτόρες.

Σχετικά με την προέλευση της ομάδας, το 62% των νοικοκυριών προέρχονται από αγροτικές περιοχές, το 17% από ημιαστικές και το 21% από αστικές.

4. Η δυναμική του φαινομένου

Αυτό που έχει ενδιαφέρον να σημειώσουμε είναι πως μετά την αρχική (εξωτερική) μετανάστευση των μελών της ομάδας από την Αλβανία στην Ελλάδα ακολούθησε μια δεύτερη (εσωτερική) μετανάστευση των ίδιων ατόμων από την ελληνική επαρχία στα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας.

Η Πάτρα προσέλκυσε αρχικά τους μετανάστες εξαιτίας της αυξημένης ζήτησης που παρουσίαζε σε φτηνό και ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό, με στόχο να ενισχύσει το

δευτερογενή της τομέα, και ειδικά αυτόν των κατασκευών, πράγμα που το κατάφερε. Έπειτα η αρχική συγκέντρωση των συγκεκριμένων μεταναστών στην πόλη, αλλά και οι περισσότερες ευκαιρίες εργασίας που συνέχισε να προσφέρει σε σχέση με άλλες περιοχές της Ελλάδας επέφεραν την περαιτέρω εγκατάσταση νοικοκυριών (συγγενικών των αρχικών), με αποτέλεσμα την αύξηση της συγκέντρωσης αυτής. Σήμερα παρουσιάζεται μια πτωτική τάση στην εγκατάσταση νέων νοικοκυριών στην πόλη, καθώς τόσο ο τομέας των κατασκευών όσο και ο τομέας της παροχής υπηρεσιών φαίνεται πως έχουν κορεστεί.

Στοιχείο που αποδεικνύει τον σε μεγάλο βαθμό μόνιμο χαρακτήρα της εγκατάστασης των μεταναστών που εξετάσαμε είναι το γεγονός πως το 62% των νοικοκυριών της ομάδας θεωρεί μόνιμη τη διαμονή του στην Πάτρα, ενώ μόνο ένα 10% θεωρεί τη διαμονή του εκεί προσωρινή. Η τάση για μόνιμη εγκατάσταση εμφανίζεται σε μεγαλύτερο βαθμό στα αγροτικά νοικοκυριά και στα νοικοκυριά με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης, γεγονός που, όπως θα αναλύσουμε παρακάτω, επηρεάζει σημαντικά την πόλη και πρέπει να συνεκτιμηθεί στις όποιες προβλέψεις γίνουν από εδώ και έπειτα για αυτήν.

5. Οι συνθήκες κατοικίας

Μετά από μια δεκαετία σκληρής εργασίας και στερήσεων, οι συνθήκες κατοικίας των περισσότερων μεταναστών έχουν βελτιωθεί, αν αναλογιστεί κανείς ότι στα πρώτα χρόνια της εγκατάστασής τους στην Πάτρα έμεναν σε ετοιμόρροπα ή εγκαταλελειμμένα κτίσματα, με

απαράδεκτες πυκνότητες ατόμων ανά δωμάτιο και χωρίς τη στοιχειώδη υγιεινή.

Σήμερα ένα 13% διαμένει σε ιδιόκτητη κατοικία, ενώ οι υπόλοιποι σε ενοικιαζόμενη. Στις καταγεγραμμένες κατοικίες κυριαρχούν (68%) οι μονοκατοικίες και τα διώροφα, τα διαμερίσματα ισογείου ή 1ου ορόφου (80%), ενώ τα κτήρια είναι συνήθως αρκετά παλιά, χωρίς να λείπουν όμως και κάποιες περιπτώσεις καινούργιων διαμερισμάτων.

Στο 69% των κατοικιών η αναλογία μ^2 /άτομο βρίσκεται κάτω του ελληνικού μέσου όρου ($24,8 \mu^2$ /άτομο),^[3] ενώ στο 31% ο διαθέσιμος χώρος δεν ξεπερνά τα $15 \mu^2$ /άτομο.

Τα περισσότερα δωμάτια είναι μικρότερα του κανονικού και δεν διαθέτουν ηλιασμό και αερισμό. Οι εγκαταστάσεις των παλαιών σπιτιών παρουσιάζουν προβλήματα, ενώ σε ένα μεγάλο ποσοστό κατοικιών (55%) παρατηρούμε έλλειψη κεντρικής θέρμανσης.

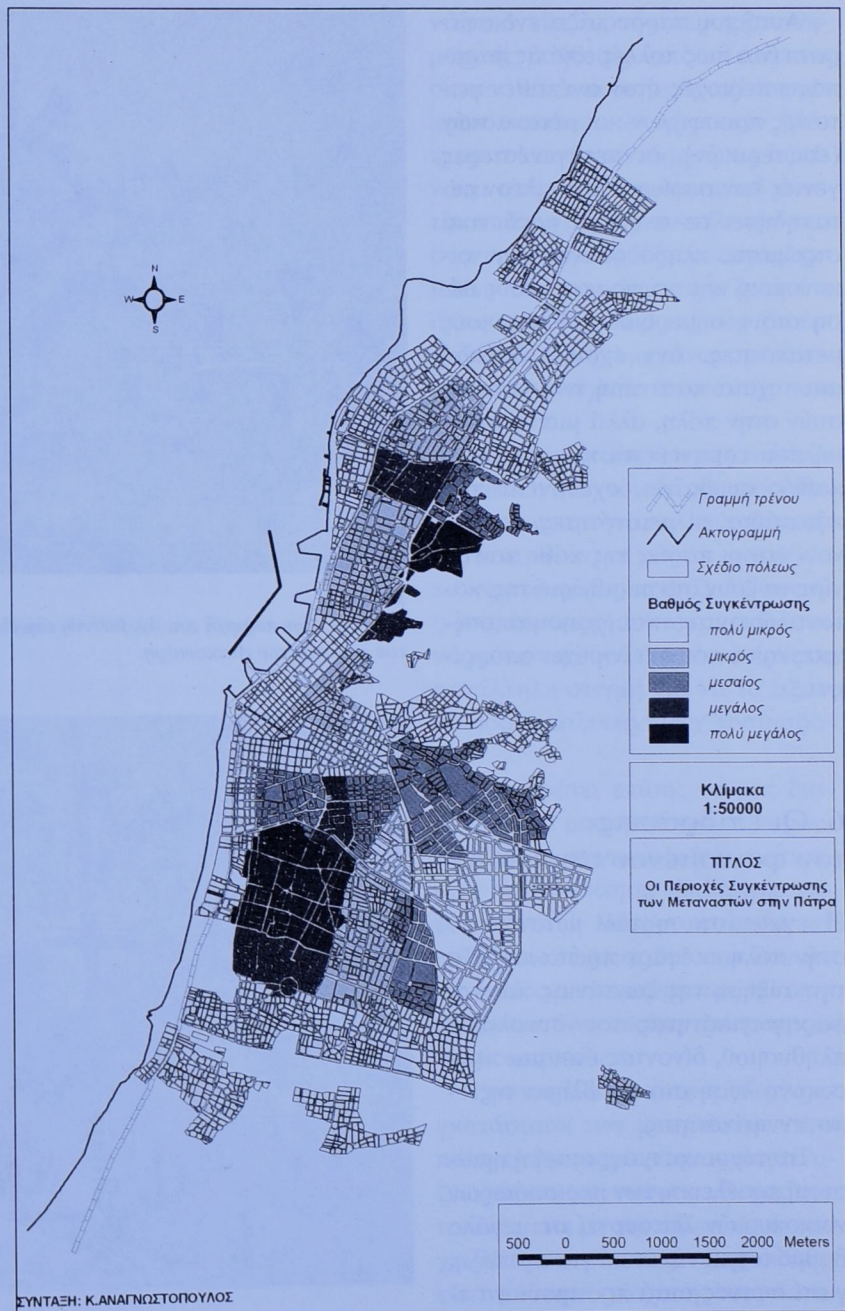
Αναφορικά τώρα με την περιοχή κατοικίας, επισημαίνουμε πως τα μέλη της ομάδας δεν βρίσκονται ανστηρά περιθωριοποιημένα και αποκλεισμένα σε μια συγκεκριμένη περιοχή της πόλης όπου κατοικούν μόνο αυτά και κανείς άλλος (γκέτο). Ο κοινωνικός και γεωγραφικός αποκλεισμός που διαπιστώθηκε έχει να κάνει με τις υφιστάμενες οικονομικές και κοινωνικές δομές, έτσι όπως αυτές εκφράζονται στο χώρο και αναπαράγονται από την οικιστική αλλά και τη συνολική πολιτική του κράτους. Μέσα σε αυτό τον κοινωνικό στίβο, οι μετανάστες, στην καλύτερη περίπτωση, εισέρχονται με τους όρους της ντό-

3. Οικονόμου, Δ., Σαπουνάκης, Α. (1999), «Στεγαστική πολιτική και κοινωνικός αποκλεισμός», στο συλλογικό: *Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα*, επιστ. υπευθ. Η. Κατσούλης, Αθήνα: ΕΚΚΕ, τόμος Β'.

πιας ασθενέστερης οικονομικής τάξης και απολαμβάνουν αντίστοιχες συνθήκες διαβίωσης. Δηλαδή διαμένουν σε φθηνές κατοικίες, οι οποίες βρίσκονται στο μεγάλο τους ποσοστό σε κάποιες συγκεκριμένες περιοχές της πόλης και στις οποίες κατοικούσαν ανέκαθεν οι ντόπιοι ανειδίκευτοι εργάτες, οι άνεργοι και τα ζευγάρια ηλικιωμένων.

Τέτοιες περιοχές απαντώνται κυρίως στις παρυφές του ευρύτερου κέντρου και εκατέρωθεν αυτού (νότια και βόρεια) (Εικ. 1), περιοχές που αποτελούν παλιούς περιαστικούς οικισμούς οι οποίοι εντάχθηκαν σχετικά πρόσφατα στο σχέδιο πόλεως (Αγ. Ιωάννη Πράτσια, Ζαρουχλίκια, Ζαβλάνι, Ανθούπολη) (Εικ. 2, 3, 4). Αυτές οι περιοχές χαρακτηρίζονται από την ύπαρξη πολλών αυθαίρετων κτισμάτων, τον μη σχεδιασμένο και ανορθολογικό τρόπο ανάπτυξής τους, την άμετρη κατάτμηση των οικοπέδων, την κακή ποιότητα του οικοδομικού όγκου, το υποβαθμισμένο αστικό περιβάλλον, τις σημαντικές ελλείψεις σε υποδομές, κοινόχρηστους χώρους και εξυπηρετήσεις κ.ά., στοιχεία που τις καθιστούν συνολικά υποβαθμισμένες και ξεχασμένες στην άκρη της πόλης.

Κατοικίες μεταναστών παρατηρούνται όμως και πιο κοντά στο κέντρο, άλλοτε σε περιοχές που γειτνιάζουν με βιομηχανικές και οχλούσες χρήσεις (Νόρμαν) και άλλοτε σε περιοχές που βρίσκονται υπό την επήρεια ενός πολύπλοκου ιδιοκτησιακού καθεστώτος και που διατηρούνται επί χρόνια σε μια κατάσταση στασιμότητας εξαιτίας της αναμενόμενης εφαρμογής του σχεδίου πόλεως (Γούβα, Βλατερό) (Εικ. 5). Οι λαϊκές αυτές συνοικίες χαρακτηρίζονται από μεγάλες κλίσεις, από ακανόνιστα διατεταγμένα οικοδομικά τετράγωνα, από μι-

κρά οικοπέδα με πλήρη κάλυψη και με συνεχή δόμηση, από δαιδαλώδεις δρόμους και από παλιά χαμηλά κτίσματα, διατηρώντας τις πιο μικρές αξίες γης της πόλης. Εκεί συναντάται ακόμη και σήμερα ο χαρακτήρας της «γειτονιάς», στοιχείο που ενισχύθηκε από την εγκατάσταση των μεταναστών.

Εικόνα 1.

Οι περιοχές κατοικίας των Ελλήνων ομογενών από την Αλβανία στην πόλη της Πάτρας.

Αυτό που παρουσιάζει ενδιαφέρον είναι πως πολλές από τις παραπάνω περιοχές ήταν ανέκαθεν γειτονιές προσφύγων και μεταναστών (εσωτερικών), οι μεταγενέστερες γενιές των οποίων έχουν πλέον μεταπηδήσει σε ανώτερα κοινωνικά στρώματα, κληροδοτώντας την οικονομική και γεωγραφική τους θέση στους σημερινούς εξωτερικούς μετανάστες. Δεν έχουμε δηλαδή μια τυχαία κατανομή των μεταναστών στην πόλη, αλλά μια κατανομή που ερμηνεύεται και ιστορικά, καθώς συμβαίνει, σχεδόν παντού και πάντα, οι μειονότητες, οι «ξένοι» και οι παρίες της κάθε κοινωνίας να ζουν στο περιθώριό της, καταναλώνοντας και χρησιμοποιώντας αυτά που εκείνη έχει απορρίψει.

6. Οι επιδράσεις του φαινομένου στην πόλη

Η εγκατάσταση των μεταναστών στην πόλη επέφερε πρώτα απ' όλα την αύξηση της ζωντάνιας και της παραγωγικότητας του συνολικού πληθυσμού, δίνοντας έτσι μια προσωρινή λύση στο πρόβλημα της υπογεννητικότητας.

Ταυτόχρονα, η αγροτική ή ημιστική προέλευση των περισσότερων νοικοκυριών λειτουργεί σε μεγάλο βαθμό αποκεντρωτικά για την πόλη, γιατί αφενός αυτά προτιμούν να εγκαθίστανται στις γειτονιές της περιφέρειας, αφετέρου ο αστικός τρόπος ζωής δεν τους είναι οικείος, πράγμα που κρατά τον πυρήνα των δραστηριοτήτων τους μακριά από το κέντρο της πόλης. Οι περιοχές γύρω απ' το κέντρο απέκτησαν έτσι μια άλλη ζωντάνια και δυναμικότητα, ενώ το μικρεμπόριο και οι υπηρεσίες ενισχύθηκαν σημαντικά από

Εικόνα 2.
Γειτονιά στην περιοχή του Αγ. Ιωάννη του Πράτσικα, στην παρόχθια ζώνη του ρέματος του Διακονιάρη.

Εικόνα 3.
Γειτονιά μεταναστών σε πρώην περιαστικό οικισμό (Ζαρουχλίκια).

την ιδιότυπη αυτή αύξηση της πελατείας τους. Είναι χαρακτηριστικό πως γνωστή αλυσίδα σουπερμάρκετ που απευθύνεται σε καταναλωτές χαμηλών εισοδημάτων άνοιξε πρόσφατα εκεί νέα υποκαταστήματα.

Καθώς όμως οι μετανάστες αρχίζουν σταδιακά να ανοίγουν τις δικές τους μικρές επιχειρήσεις, φαίνεται πως όλα τα παραπάνω ίσως σύντομα ανατραπούν, οδηγώντας ξανά τους ντόπιους και τους ξένους

Εικόνα 4.
Παλιές κατοικίες στο Ζαβλάνι πάνω από τον κόμβο Αγ. Σοφίας και Κορίνθου.

Εικόνα 5.
Συνοικία στις παρυφές του κέντρου (Γούβα). Η περιοχή εντάχθηκε στο σχέδιο πόλεως το έτος 1991.

εργαζόμενους στην ανεργία και στον παρασιτισμό. Αλλά και γενικότερα, η άμεση αστικοποίηση των μελών της ομάδας θα άρει σύντομα πολλές από τις αρχικές θετικές επιδράσεις.

Σχετικά τώρα με τα οικονομικά οφέλη που προέκυψαν για την τοπική κοινωνία από τη διαμονή των μεταναστών στην πόλη, θεωρούμε πως οι μετανάστες συνέβαλαν στην άνοδο του βιοτικού επιπέδου των

ντόπιων είτε με την παροχή καθημερινής βοήθειας σε δουλειές του σπιτιού είτε και με την εκτέλεση μικρών οικοδομικών εργασιών (βάψιμο σπιτιού, συντήρηση κ.τ.λ.) έναντι ασήμαντου χρηματικού αντιτίμου. Συγχρόνως, συντέλεσαν και στην οικονομική άνοδο συγκεκριμένων κατηγοριών επαγγελματιών, όπως των εργολάβων, των βιοτεχνών και των βιομηχάνων, μειώνοντας στο ελάχιστο το κόστος των εργατικών.

Η εγκατάσταση των μεταναστών στην πόλη ήταν ιδιαίτερα προσοδοφόρα όμως και για πολλούς ιδιοκτήτες κατοικιών, οι οποίοι, χωρίς να κάνουν το παραμικρό έξοδο συντήρησης των ακινήτων τους, μπόρεσαν να τα νοικιάσουν έως ότου έρθει η κατάλληλη στιγμή για να τα αξιοποιήσουν καλύτερα (π.χ. αντιπαροχή).

Δεν πρέπει επίσης να μας διαφεύγει μια μικρή τάση που παρουσιάζουν οι συγκεκριμένοι μετανάστες για απόκτηση ιδιόκτητης κατοικίας στην Πάτρα, η οποία, αν μελλοντικά επεκταθεί στο σύνολο της ομάδας, εκτιμούμε πως θα επηρεάσει με έναν ακόμα τρόπο την αγορά κατοικίας.

Γίνεται λοιπόν σαφές πως η εγκατάσταση των μεταναστών στην πόλη επέφερε μια σημαντική αναζωογόνηση της ντόπιας αγοράς κατοικίας, είτε με την αξιοποίηση των χειρότερων κατοικιών της πόλης, είτε με την ενίσχυση του κατασκευαστικού τομέα μέσω της υπερπροσφοράς εργασίας και της μείωσης του κόστους παραγωγής. Έτσι, συντελέστηκε μια ανακατανομή του πληθυσμού και των δραστηριοτήτων του στο χώρο, η οποία βοήθησε τόσο τα μεσαία όσο και, πολύ περισσότερο, τα υψηλά κοινωνικά στρώματα να ανελιχθούν οικονομικά και κοινωνικά.